

بررسی صور چهارگانه قمار و ترسیم راه‌های فرار از حرمت آن

علی پورحسینی دهکردی

چکیده:

در شریعت محمدی قمار از محرمات و گناهان کبیره شمرده شده و بر حرمت آن ادعای اجماع شده است. در تعریف قمار و محدوده‌ی آن اختلافات زیادی وجود دارد اما چیزی که در نهایت مورد قبول واقع شده عبارت است از بازی با آلات خاصه برای قمار به شرط وجود گرو و رهن میان آن دو. مسأله‌ی شرط بندی و بازی صور مختلفی دارد که بعضی از آنها مصداق قمار بوده و بعضی دیگر در دایره آن قرار نمی‌گیرد گرچه ممکن است به علل دیگر کماکان حکم بر حرمتش شود. مسأله‌ی این تحقیق این است که کدام یک از این صور قمار یا به طور کلی حرام بوده و کدام یک حلال و در صورت حرام بودن راه گریز از این حرمت چیست؟ در این پژوهش ادعا می‌شود که تنها صورت حلال شرط بندی در جایی است که بازی با آلات قمار نباشد و ثانیاً شرط بندی بین دو نفر نبوده و با وارد کردن شخص سوم و برقراری عقودی میان هر یک از طرفین بازی با شخص ثالث و پرداخت اجرت مسابقه توسط شخص ثالث مشکل اکل مال به باطل آن را هم حل کنیم.

کلید واژه‌ها: قمار، حرمت، فرار از حرمت شرعی

مقدمه:

قمار از محرمات و گناهان کبیره است که قشر کثیری از مردم گرفتار آن هستند. در قانون هم از لحاظ کیفری و هم از لحاظ حقوقی احکام مساله ی قمار در قانون پیش بینی شده است. در بخش کیفری برای مرتکب قمار از یک تا شش ماه حبس یا ۷۴ ضربه شلاق پیش بینی شده و از منظر حقوقی گفته شده است کلیه دعاوی مالی در مساله ی قمار مسموع نخواهد بود. مساله ی دیگری که علاوه بر قمار مطرح خواهد بود مساله ی شرط بندی است که اگر چه همانطور که نشان داده خواهد شد مفهوما با قمار یکی نیست ولی هم چون از حیث مناط با قمار یکی بود هم مشکل مساله در آن جاری است در این مقاله بررسی خواهد شد. اگر به تعریف و ادله ی حرمت قمار یا شرط بندی توجه شود مشخص می شود که قمار از دو حیث دارای فساد است یکی آنکه بازی با آلات قمار و شرط بندی فی نفسه عمل حرامی است و هر عمل حرامی مستحق تعزیر است و دوم آنکه مالی که به سبب این مسابقه میان بازنده و برنده رد و بدل می شود قابلیت ادعای ملکیت نخواهد داشت و اکل مال به باطل خواهد بود. در واقع این دو عامل که یکی ناظر به فاعل فعل است و دیگری ناظر به مال مرهون زمینه ی وقوع آن دو حکم مذکور است. هدف از انجام این پژوهش در صدد تعیین راهکاری برای رفع مساله ی قمار به تبع احکام حاکم بر آن است به طوری که هر دو حکم مذکور از فاعل آن و مال مرهونه نفی شود به طوری که نه عامل آن مستحق جزای حبس و تعزیر به شلاق باشد و نه مال غیر قابل تملک و اکل مال به باطل باقی بماند.

در پیگیری این هدف ابتدا به مساله ی تعریف و تعیین حدود و ثغور قمار پرداخته و در ادامه احکام هر یک از آنها از جهت صدق قمار یا در صورت عدم صدق مفهوم قمار بر آن، احکام مستقله آن بررسی خواهد شد و در آخر راهکارهایی جهت حل مشکلات و موانع مذکور ارایه خواهد شد.

گفتار اول: مفاهیم و کلیات

تعریف لغوی قمار و اختلافات میان آن:

بعضی از لغویین در تعریف قمار گفته اند که : القمار بالكسر المقامرة. وتقامروا: لعبوا بالقمار، واللعب بالآلات المعدة له على اختلاف أنواعها نحو الشطرنج والنرد وغير ذلك، وأصل القمار الرهن على اللعب بالشيء من هذه الاشياء، وربما أطلق على اللعب بالخاتم والجوز(مجمع البحرين، فخر الدين الطريحي النجفی، ج ۳، ص ۵۴۷). ایشان در تعریف قمار گفته اند که قمار بازی با آلات خاصه برای قمار از قبیل شطرنج و نرد و امثال آن است و معنای اصلی و ریشه ای آن رهن و گروگذاری بر بازی با این قبیل از اشیا است. از طرفی بعض دیگر قید بازی با خصوص آلات قمار را دخیل در مفهوم قمار ندانسته و گفته اند به مطلق همراهه و برد و باخت مالی در بازی با چیزی را قمار می گویند اعم از اینکه آن بازی با آلات قمار باشد یا خیر. در لسان العرب آمده است که وقامر الرجل مقامرة وقماراً: رهنة (لسان العرب، ابن منظور، ج ۵، ص ۱۱۵). علاوه بر این دو عده ای دیگر از لغویین با عدم لحاظ قید همراهه و برد و باخت مالی، قمار را به مطلق بازی با آلات قمار تعریف کرده اند و از نظر و از نظر ایشان وجود یا عدم

وجود برد و باخت مالی در تحقق موضوع قمار جایی ندارد. کما اینکه بعضی از فقها با پذیرش این تعریف و انتساب آن به بعضی لغویین حکم به توسعه ی مفهوم قمار کرده و فرموده اند که بازی با آلات قمار و لو اینکه راهنه ای در کار نباشد از مصادیق قمار محسوب شده و به همین دلیل حکم حرمت آن در اینجا هم جاری است (جامع المقاصد محقق کرکی ج ۴ ص ۲۴). لحاظ یا عدم لحاظ هر کدام از این قیود منشا اختلاف در تحقق مفهوم قمار و تبعاً در ترتب آثار و احکام آن است. با بررسی سه مبنای مذکور و محک زدن آنها با قواعد کشف معنای موضوع له مانند تبادر و عدم صحه سلب باید بگوییم به نظر می آید که نظر اصح همان نظر نخستین است یعنی بایستی در تعریف قمار و صدق این مفهوم بر مصادیقش دو قید را لحاظ کنیم نخست اینکه بازی با آلات معدّه برای قمار باشد دوم اینکه راهنه و برد و باختی مالی در کار باشد یعنی چیزی را گرو بگذارند که فرد برنده مالک آن باشد. سخت است که بتوان بر صرف بازی با آلات قمار نام قمار نهاد کما اینکه صحت سلب هم موید این مطلب است یعنی اگر کسی بگوید صرف بازی با آلات قمار قمار نیست با فهم ارتکازی ما همخوانی دارد. به عبارت دیگر متبادر از لفظ قمار انتقال به معنای برد و باختی مالی است. اما در جایی که برد و باخت مالی باشد ولی آلات قمار در میان نباشد مساله متفاوت خواهد بود به نظر می آید که می توان گفت نظر این دسته از لغویین که صرف وجود شرط بندی را برای صدق قمار کافی دانسته اند دور از واقعیت نباشد و دخالت یا عدم دخالت آلات قمار تاثیر زیادی در شکل گیری این مفهوم نداشته باشد چرا که از مسابقه ی همراه با شرط بندی در غیر آلات قمار هم معنای قمار فهمیده می شود کما اینکه بعضی از فقها تصریح به قمار بودن این قسم کرده اند (ریاض المسائل فی تحقیق الأحکام بالدلائل، السید علی الطباطبائی، ج ۱۰،

ص ۲۳۸). به علاوه اینکه استعمال زیاد لفظ قمار در این معنا می تواند موید بر این مطلب باشد. گرچه در مقابل عده ای از فقها مانند صاحب جواهر اطلاق قمار بر این قسم را نپذیرفته اند و منکر حرمت آن به دلیل قمار بودن شده اند ولیکن بنابر تبادل و عدم صحت سلبی که گفته شد قول ایشان مورد پذیرش نمی باشد. (جواهر الکلام، الشیخ محمد حسن النجفی الجواهری، ج ۲۲، ص ۱۰۹)

بررسی معنای شرط بندی و تفاوت آن با قمار:

مفهوم دیگری که شایسته است در اینجا بررسی گردد مفهوم شرط بندی است. شرط بندی بنابر مبنایی که در مفهوم قمار اخذ می شود یا مفهومی اعم از آن یا مساوی با آن است. در واقع در مورد مفهوم شرط بندی کاری به بازی با آلات قمار نداریم و تعریف آن نسبت به این قید اطلاق دارد یعنی بازی و مسابقه ای که در آن راهنه و گروگذاری باشد مطلقاً شرط بندی نامیده می شود حال اگر قمار را همانطور که ما معنا کردیم معنا کنیم یعنی صرف وجود شرط بندی را در تحقق مفهوم آن کافی بدانیم مفهوم قمار مساوی با مفهوم شرط بندی خواهد بود لکن اگر قید آلات خاصه قمار را به بازی و مسابقه ضمیمه کنیم آن وقت مفهوم شرط بندی اعم از قمار خواهد بود و شامل آن و غیر آن یعنی مسابقه همراه با شرط بندی ولی به غیر آلات خاصه خواهد بود.

ترسیم صور چهارگانه متصور برای قمار:

قمار بنابر آیات صریح قرآن و روایات کثیری که در رابطه ی با آن وارد شده حرام بوده و از گناهان کبیره است. (مکاسب، شیخ انصاری، ج ۱، ص ۳۷۱) حرمت آن به قدری واضح و قدرتمند است که در

میان فقها ادعای اجماع بر آن شده و حتی فراتر از آن منکر حرمت آن را منکر ضروری دین دانسته اند. با این حال در تعریف قمار و تعیین محدوده ی آن دچار اختلاف شده اند و بعضا قیودی که را لحاظ کرده اند که دیگران آنها را نفی می کنند.

فقها تحت عنوان قمار به بررسی چهار مساله پرداخته اند که شاید تنها بر یک یا دو قسم آن بتوان نام قمار نهاد منتهی به دلیل قرابت و مناط واحد از همه ی این چهار مساله در این مبحث بحث می شود. در ادامه خواهیم دید که توجه به تمامی این چهار مساله و حیطه ی موضوعات تاثیر بسزایی در پاسخگویی به پرسش مقاله و ارائه ی راه حل دارد.

گفته شد که در تعریف قمار دو قید دخیل است یکی اللعب بالآلات المعده و دیگری مع اشتراط رهن. از مجموع این دو قید و ترکیب آنها چهار صورت مساله تولید می شود که حکم هر یک جداگانه بررسی می شود. (مکاسب، شیخ انصاری، ج ۱، ص ۳۷۱)

۱. بازی و رقابت با آلات قمار همراه با رهن و گروگذاری و برد و باخت مالی

۲. بازی و رقابت با آلات قمار بدون رهن و گروگذاری و برد و باخت مالی

۳. بازی و رقابت به غیر آلات قمار همراه با رهن و گروگذاری و برد و باخت مالی

۴. بازی و رقابت به غیر آلات قمار بدون رهن و گروگذاری و برد و باخت مالی

در ابتدای مطلب گفته شد حرمت قمار مساله ای اجماعی و از ضروریات دین است و حتی یک نفر از

فقها منکر آن نشده است متتهی شایسته است که در اینجا به این مطلب اشاره کنیم چیزی که فقها بر سر آن اجماع دارند فقط حرمت قسم اول از این چهار قسم است چرا هیچ شکی در صدق اسم قمار بر آن نیست اما در مابقی موارد چون در صدق مفهوم قمار بر آن تردید است آن اجماع مذکور هم وجود ندارد. (مکاسب، شیخ انصاری، ج ۱، ص ۳۷۱/موسوعه الإمام الخمینی ۱۳ و ۱۴ (المکاسب المحرمه)، ج ۲، ص ۷) البته این دال بر این مطلب نیست که سایر موارد نمی توانند حرام باشند چرا که گفته شد فقط حرمت آن از ناحیه قمار بودن محل تردید است و برای حرمت آن از حیثیات و عناوین دیگر مانعیتی وجود ندارد.

تبیین احکام تکلیفی (کیفری) و وضعی (حقوقی) قمار

بیشتر این چهار مساله از دو حیث قابل بررسی اند. نخست از جنبه ی حکم تکلیفی و دوم از جنبه ی حکم وضعی که حیثیت نخست ناظر به جنبه ی کیفری و حیثیت دوم ناظر به جنبه ی حقوقی مساله خواهد بود. با توجه به این دو منظر، ما با دو سنخ پرسش روبرو خواهیم بود.

۱. آیا این فعل - حال می خواهد قمار باشد یا فعلی شبیه به آن - حرام است؟ به این معنا که آیا فاعل آن مرتکب معصیتی شده و به تبع مستحق تعزیر است یا خیر؟

۲. مالی که از طریق این عمل به دست آمده مثلا جایزه ای که فرد برنده برده است چه وضعیتی خواهد داشت؟ آیا به ملکیت برنده درآمده و تبعا جواز تصرف برای وی ثابت است یا خیر؟ و آیا دعوی حقوقی در قمار مسموع خواهد بود یا خیر؟

اینکه گفته شد ما با دو سنخ مساله روبرو خواهیم بود به این دلیل است که مساله ی نخست به دنبال ترسیم وضعیت عامل و مساله ی دوم به دنبال ترسیم وضعیت مال و کلامی مرهونه است. گاه می شود در موردی هر دو عنوان مطرح باشد و آن در جایی است که بازی همراه با برد و باخت مالی بوده است اما اگر بازی بدون راهنه بوده باشد تنها پرسش نخست است که مطرح می شود و جایی برای سوال دوم باقی نمی ماند چرا که مالی رد و بدل نشده که از وضعیت آن سوال پرسیده شود.

قانون گذار هم از این دو حیث غافل نبوده و در احکام هر یک را در جای خود معین و تبیین کرده است. در ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی در بخش تعزیرات در مورد جنبه ی کیفری این فعل آمده است که:

قماربازی با هر وسیله ای ممنوع و مرتکبین آن به یک تا شش ماه حبس و یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم و در صورت تجاهر به قماربازی به هر دو مجازات محکوم می شوند.

پس اگر فعلی خارجی بنا بر استاندارد های ارائه شده در مفهوم شناسی قمار یکی از مصادیق آن شمرده شود فاعل آن مستحق این سنخ از مجازات پیش بینی شده است.

اما در مورد مال مرهونه و دعاوی مربوط به آن هم قانون گذار در ماده ۶۵۴ قانون مدنی سخن گفته است:

مطابق ماده ۶۵۴ قانون مدنی، قمار و گروپندی باطل و دعاوی راجع به آن مسموع نخواهد بود. (قانون

مدنی در نظم حقوقی کنونی، ناصر کاتوزیان، ص ۴۳۵)

گفتار دوم: بررسی حکم شرعی هر یک از صور چهارگانه و بیان ادله ی آن:

بررسی قسم اول: بازی با آلات قمار به همراه برد و باخت مالی

این مساله نیاز به بررسی خاصی ندارد چرا که نه تنها در صدق مفهوم قمار بر آن و جریان احکام آن تردیدی وجود ندارد بلکه در قمار بودن آن و به تبع حرمت فعل و حرمت عوض در آن ادعای اجماع شده است کما اینکه شیخ انصاری در مورد این قسم می فرماید و لا اشکال فی حرمته و حرمة العوض و الاجماع علیه محقق و الخبار به متواتره (کتاب المکاسب الشیخ مرتضی الأنصاری ج ۱ ص ۳۷۲).

بررسی قسم دوم: بازی با آلات قمار بدون برد و باخت مالی

تنها مساله ای که در این قسمت با آن مواجه هستیم وضعیت و تعیین تکلیف فاعل است چرا که در اینجا مالی رد و بدل نشده که از وضعیت آن پرسیده شود. همانطور که در قسمت تعریف گفته شد میان لغوین در ترسیم محدوده ی مفهوم قمار اختلاف است. بنابر چیزی که در آن جا توضیح داده شد نمی توان ادعا کرد مفهوم قمار بر این قسم صدق می کند و ادعای حرمت بنابر قمار بودن آن متفتی است اما این به آن معنا نیست که نمی توان حرمتی از سبیل دیگر را متوجه آن دانست. شیخ انصاری می فرماید

گرچه در صدق اسم قمار بر این قسم تشکیک است اما دلایل حرمت آن این قسم را هم شامل می شود (کتاب المکاسب الشیخ مرتضی الأنصاری ج ۱ ص ۳۷۲-۳۷۵). در مقابل صاحب جواهر هم فرموده اند که طبق تعریف نمی توان این قسم را مصداقی از مصادیق قمار دانست و هم ادله اثبات حرمت قمار منصرف از این مورد هستند بنابراین ما دلیلی برای حرمت این فرد از افراد بحث نداریم. (جواهر الکلام، الشیخ محمد حسن النجفی الجواهری، ج ۲۲، ص ۱۰۹). این مقاله نه درصدد بحث تفصیلی از حکم این قسم است نه جای این مساله وجود دارد بنابراین ضمن اشاره به اختلاف مبانی در این مساله باید اشاره کنیم که در این مقاله نظر مرحوم شیخ انصاری که موافق با نظر مشهور فقهاست مورد پذیرش قرار گرفته و بر اساس آن تحلیل ارائه خواهد شد.

بررسی قسم سوم: بازی به غیر آلات قمار همراه با برد و باخت مالی

مشهور میان فقها حرمت تکلیفی و وضعی این صورت از صور چهارگانه است. حال یا به این دلیل که این قسم هم همچون قسم اول قمار است کما اینکه قبلا در تعریف قمار به قول صاحب ریاض در این مساله اشاره شد (ریاض المسائل فی تحقیق الأحكام بالدلائل، السید علی الطباطبائی، ج ۱۰، ص ۲۳۸) یا به این دلیل که گرچه قمار نیست اما ادله ی حرمت در این موارد هم جاری است و این قسم را در بر می گیرد. البته بعضی از فقها در حرمت تکلیفی این قسم تشکیک کرده اند و آن را حرام ندانسته اند بلکه صرفا جواز تصرف در مالی که توسط آن به دست آمده را منکر شده و ضرورت رد مال را لازم شمرده اند. (جواهر الکلام، الشیخ محمد حسن النجفی الجواهری، ج ۲۲، ص ۱۰۹). با این وجود در این

مقاله قول مشهور پذیرفته شده و بر اساس آن بحث شده است.

بررسی قسم چهارم: بازی به غیر آلات قمار بدون برد و باخت مالی

این قسم نیازی به بررسی چندانی ندارد و از موضوع این مقاله هم خارج است بنابراین صرف اشاره به حکم آن کفایت می کند. همانطور که حدس زده می شود مشهور فقها دلیلی برای حکم به حرمت این قسم ندیده اند چرا که نه مفهوم قمار بر آن صادق است و نه دلیل واضح و معتبر دیگری موجود است که آن را حرام شمرده باشد.

گفتار سوم: بررسی و ترسیم راهکار فرار از صور حرام قمار و شرط بندی

با یک نگاه کلی متوجه خواهیم شد که دو مانع بر سر تحلیل این عمل وجود دارد یکی مساله ی بازی با آلات قمار که منجر به حرمت تکلیفی و معصیت بودن این عمل شده و دیگری اکل مال به باطل بودن عوض که مالکیت برنده و جواز تصرف در آن را نفی می کند. بدیهی است که صرف صدق اسم قمار بر فعلی خارجی و تحقق موضوع گزاره مثبت احکام مربوطه ی به آن است پس اگر کسی به دنبال نفی احکام از موضوعی باشد نخستین و ساده ترین راه از بین بردن موضوع حکم است. تغییر موضوع حکم است به نحوی که هم غرض از آن تحصیل شود هم حکم سابق بر آن بار نشود بهترین راه برای گریز از حرمت در این قضیه است. این ایده ما را به توجه بیشتر بر قیود تعریف موضوع فرا می خواند.

همانطور که در تعریف مذکور ملاحظه می شود در تعریف قمار دو قید اساسی ملاحظه می شود که با نفی یکی از آن دو، طبیعتاً موضوع قمار هم منفی خواهد بود. یکی از آن دو قید لعب بالآلات المعده له و دیگری لعب مع الرهن و المراهنه است. قید اول بیان می دارد فعلی خارجاً قمار محسوب می شود که بازی در آن با بازی با آلات مرسومه قمار باشد پس اگر بازی به غیر آلات قمار باشد و لو همراه با برد و باخت مالی هم باشد دیگر قمار نیست گرچه ممکن است از نظر بعضی کماکان حرام باشد منتهی این حرمت دیگر از ناحیه قمار بودن آن نیست و آثار قمار بر آن بار نمی شود. برای هر کدام از این موانع راهکاری مطرح می شود که در ادامه به آن می پردازیم.

بررسی راه حذف مانع نخست: بازی با آلات قمار

برای اینکه لعب به غیر آلان معدّه باشد دو راهکار متصور است. یکی تغییر خود موضوع که لعب باشد و دیگری تغییر صفت که بالآلات المعده است. تغییر لعب به تغییر بازی است یعنی طرفین به جای مسابقه ای که معمولاً در آن قمار می شود در مسابقه ای با هم رقابت کنند که معمولاً در آن مراهنه و قماری صورت نمی گیرد به طور مثال به جای آنکه از بازی های مرسوم پاسور برای مسابقه و مغالبه استفاده کنند می توانند بازی شطرنج یا بازی های کارت های بازی اونو یا امثال آن را جایگزین آن کنند که در زمانه ی کنونی ظاهراً از بازی های مرسوم قمار شمرده نمی شوند کما اینکه بعد از فتوای رهبر کبیر انقلاب مرحوم امام خمینی چنین استظهاری دور از حقیقت نمی باشد. (صحیفه امام، ج ۲۱، ص

راه دیگر این مساله حفظ نوع بازی و ایجاد وسیله ی جدید برای انجام آن نوع از بازی هاست آن هم وسیله ای که خود دیگر از آلات قمار محسوب نمی شود. در بازی با آلات قمار دو مولفه مطرح است. یکی خود محتوای بازی و دیگری وسایلی که برای بازی استفاده می شوند. با توجه به حساسیت بر روی وسایل بازی است نه خود محتوای آن می توان با حفظ بازی و تغییر در ابزار آن ادعا کرد که مفهوم لعب بالآلات المعدة للقمار از بین رفته است چون گرچه بازی در کار است ولی آلت قماری دیگر موجود نمی باشد و همین برای نفی موضوع کافی است.

بررسی راه حذف مانع دوم: اکل مال به باطل

گفته شد یکی از موانعی که حکم بر جواز تصرف در مال برده شده است این است که شارع چنین معامله و عقدی را امضا نکرده و سبب تملیک نمی داند. پس نتیجتاً ادعای مالکیت بر گرو و رهن غیرمسموع و تصرف در آن از مصادیق اکل مال به باطل است. حال اگر ما بتوانیم تملیک این مال به گرو گذاشته شده را در قالبی قرار دهیم که اکل مال به باطل نشود و آن را تحت عقودی ترسیم کنیم که مورد قبول شارع و عرف است می توان در آن حکم به جواز تصرف کرد دیگر مانعیتی از این باب وجود نخواهد داشت.

اشاره شد که یکی از علل حرمت قمار همراهی و شرط بندی میان دو نفر است به طوری که یکی برنده

مال مرهونه و دیگری بازنده باشد و این بازنده باشد که مال را به برنده می پردازد. متهمی اگر شخص ثالثی از سرمایه خودش به عنوان جایزه مبلغی را به برنده بپردازد دیگر راهنه ای در کار نخواهد بود چون به رهن گذاشتن و قبول از طرف دیگری مسابقه مطرح نمی باشد. (رساله آموزشی بر اساس فتاوی مقام معظم رهبری، ج ۲، ص ۱۰۶)

اما مساله ای دیگر باقی می ماند که آن هم عدم وجود دلیل بر اقدام مالی علیه خود توسط شخص ثالث است. در واقع باید به راهکاری برای تدارک جبران ضرر شخص ثالث اندیشید. این جبران می تواند با انجام دو عقد لازم از طرفین مسابقه انجام شود. مثلا شخص اول و دوم هر کدام جداگانه کالایی را که ارزش عرفی آن ۱۰۰ هزار تومان است به قیمت ۲۰۰ هزار تومان از شخص ثالث بخرند و هر دو در ضمن بیع شرط کنند که وی مبلغ ۲۰۰ هزار تومان را از سرمایه خود به برنده مسابقه در قالب هبه بپردازد.

نتیجه

قمار هم از منظر حکم تکلیفی هم از منظر حکم وضعی حرام است. به همین دلیل هم در قانون مجازات اسلامی عامل آن مستحق تعزیر دانسته شده و هم در قانون مدنی دعاوی مالی مربوط به آن مسموع دانسته نشده است. کلیه این احکام وابسته به صدق مفهوم قمار و شرط بندی بر عمل عامل است و صدق مفهوم قمار و شرط بندی وابسته به صدق یکی از دو مولفه ی آن است: بازی با آلات قمار یا

مراهنه و اشتراط برد و باخت مالی. در واقع مناط حرمت قمار و شرطبندی هم به همین دو مولفه بر می گردد. مثلا حرمت وضعی قمار به دلیل تحقق اکل مال به باطل بودن آن است و اگر بتوان راهی را ترسیم کرد که این سنخ مولفه ها شکل نگیرند به تبع موضوع آنها هم منحل خواهد شد. برای برطرف کردن مولفه بازی با آلت قمار دو راه توصیه می شود. یکی تغییر نوع مسابقه ی مشهور در قمار به مسابقه ای که معمول جامعه در آن قمار نمی کنند و راه دیگر حفظ نوع مسابقه و ساخت آلات جدید برای انجام آن بازی یا مسابقه است به نحوی که آن آلات دیگر به طور معمول برای قمار استعمال نشوند. برای حذف مولفه ی اکل مال به باطل هم توصیه می شود که ابتدا به جای تشکیل مراهنه میان طرفین مسابقه با وارد کردن شخص ثالث و سپردن پرداخت جایزه به وی حرمت ابتدایی را از بین ببرند سپس با در پوشش شرط ضمن عقد وی را ملزم به پرداخت جایزه کنند مثلا هر کدام از طرفین کالایی را که ارزش آن به ۱۰۰ هزار تومان است به قیمت ۲۰۰ هزار تومان از وی خریداری کنند ولی در حین عقد شرط کنند که وی از ناحیه خود به برنده این رقابت ۲۰۰ هزار تومان بپردازد.

فهرست منابع

الطريحي - فخر الدين - مجمع البحرين ج ٣ - انتشارات مرتضوى

ابن منظور - ١٤١٤هـ.ق. - لسان العرب - بيروت - دار صادر

الانصارى - الشيخ المرتضى - ١٤١٥ - كتاب المكاسب - قم - مجمع الفكر الاسلامى

طباطبائى - السيد على - ١٤١٢هـ.ق. - رياض المسائل فى بيان احكام الشرع بالدلائل - قم - مؤسسه النشر

الاسلامى التابعه لجماعه المدرسين

النجفى الجواهرى - محمد حسن - ١٣٦٢ - جواهر الكلام فى شرح شرائع الاسلام - بيروت - دار إحياء

التراث العربى

كاتوزيان - ناصر - ١٣٨٧ - قانون مدنى در نظم حقوقى كنونى - تهران - كتابخانه الكترونيكى امين

شورای نویسندگان - ١٣٩٢ - رساله آموزشى ج ٢ (معاملات) - تهران - مؤسسه فرهنگى هنرى امين

خمينى - روح الله - صحيفه امام : مجموعه آثار امام خمينى (ره) - تهران - مؤسسه تنظيم و نشر آثار امام

خمينى

خمينى - روح الله - ١٤٣٤هـ.ق. - موسوعه الامام الخمينى ١٣ و ١٤ (المكاسب المحرمه) - تهران

مؤسسه تنظيم و نشر آثار امام خمينى